

more s kebrri nekoliko škoda, katero kmetovalcu proizročijo, poravnati.

Drugi način, ta mrčes zatirati, je ta, da se ob gojzidih (hrastovih) in vrtih napravijo po 1 m. visoki in do 2 metra široki okrogli kupi rahle zemlje, nekoliko z rastlinskimi tvarinami pomešani, v katere ostale oplodene babice jajčica nesejo (pred vsem ljubijo za to rahlo zemljo), ti kupi se potem pri toplem solnčnem vremenu večkrat dobro premečejo in z gnojnico polijo; vsled tega se jajčica ali pa tudi že izlezle ličinke popolnoma pokončajo; taka zemlja porabi se potem lahko kot gnojilo.

To sta dva zdatna pripomočka, tega škodljivca z vspehom zatreti in pokončati.

Pa tudi gospodje učitelji se s svojimi učenci v tej zadevi lahko prav veliko storijo. Otročaji ta mrčes kaj radi lové; drugega treba ni kakor kake primerno velike posode s pokrovom, in otrokom, posebno viših oddelkov, se zaukaže potem, ko se jim je senčna stran tega mrčesa dobro dokazala, da naj vsak potoma v šolo po živih ograjah 50 do 100 kebrov nabere, in to slednji dan; te naj potem na določenem kraju v pripravljeno posodo strese in učitelju prinese, kar se brez vsakoršne zamude časa in tudi skoraj brez truda v korist kmetijstva zgoditi more. Za vsako tako delo naj se otroci tudi nekoliko pohvalijo, kar jim je v spodbudo in ni brez vspeha.

Tega sem iz lastne skušnje dejansko prepričan, kajti prec prvi dan so mi otroci nad $\frac{3}{4}$ starega mernika kebrov v šolo prinesli, katere smo še tisti dan v kompostni kup zagreblji. In to opravlja mi šolska mladina slednji dan z večim vspehom. Ob enem se pa s tem mladina kolikor toliko tudi v napredku kmetijstva berži in uri.

Ako bode častitemu vredništvu po volji, *) popisal bodem na tem mestu prilično še nekatere druge kmetijstvu škodljive mrčese in pokazal način, kako da se morejo tudi s precej dobrim vspehom pokončavati.

Iz Šturije.

M. Rant, učitelj.

O uravnavi gruntnege davka.

(Konec.)

Edino samo predrugačenje §. 37. postave od 24. maja 1869. leta se nam potrebno zdi, in tudi le samo to spremembo po novi postavi moremo za dobro spoznati. Ta §. se ima namreč spremeniti tako, da po dovršeni vcenitvi župani prejmejo tudi mape in parcelne protokole, posestniki pa vsak svojo polo od svojega posestva. Iz teh aktov se bo vsak lahko prepričal, ali ima a) vse svoje parcele na svoje ime tudi vpisane; b) v kateri dobrotni razred je vsak kos vcenjen in koliko da meri, pa tudi c) kako so zemljišča družih sosesčanov vcenjena; pritožba mu je potem o pravem času mogoča, če to ali uno ni prav. — To smo v dosedanji postavi pogrešali.

Mi tedaj mislimo, naj, ker se je že toliko in toliko milijonov za izvršbo nove vcenitve potrosilo, privoli se še to, kar je za njeno popolno dovršenje potrebno, da morejo naši vcenilci svojo vcenitev po dosedanjem načinu do konca dognati. Varovati se je skrpanega dela; delo naj je enakomerno in popolno; popravljanje utegnilo bi več stati, kakor pa vcenitev po dosedanji obliki, in vendar bi bilo malo prida.

Vgiba se tudi, zakaj da deželni tarif ministerstvo že ni potrdilo ali za vse dežele končno določilo. Ko bi se bilo to že od začetka zgodilo, bilo

*) Nam bo jako drago.

Vred.

bi to jako pospešilo vcenitev; vsak vcenilec imel bi po takem že kaj stalnega pred očmi in bi se pri svojem delovanju lahko na kaj stalnega opiral; tako pa z nekako bojazljivostjo še zmirom v prihodnost zre, kaj da nam prinese. Zakaj se s tem še zmirom odlašá, ne moremo uganiti.

Nepotrebni stroškov je pa dosedaj zares dosti bilo, a tudi v prihodnje bo jih še dokaj, kakor je stvar sedaj nastavljena.

Potrosilo se je namreč za pregledovanje zemljišč o tej zadevi zedinjenja o vcenitvi na meji deželá in pa oddelkov v domači deželi. Posebno so se nam pa tiste komisije celó nepotrebne zdele, ki so ob mejah dežele zemljišča pregledovale, na dan po 150 do 200 gl. stale, a prav nič končnega določile, marveč razsodbo centralni cenilni komisiji prepustile o zemljiščih, za katerih vcenitev se niso zedinile.

Nepotrebna se nam je zdela tudi posebno vcenitev gozdov po poročevalcih samih, katero so potem vcenilci poslanci ponavljali. Dosti časa se potratiti tudi z napravo posebnih cenitvenih tabel, sedaj makulturnih tabel, kajti iz njih se mora kasneje vse v parcelne protokole prenašati lahko bi se brez vsacega pomisleka vcenitev koj v parcelni protokol vpisevala. Tudi se izvršuje vcenitev na podlagi oralov; dasiravno imamo postavo od 23. julija 1871. leta za metrično mero, treba bo zato z veliko potratu časa in z velikimi stroški končno vse preračunati v metrično mero, ker ta ima z letom 1876. začeni izključljivo veljavo. Nasproti se pa nepotrebno v parcelnih protokolih stalnega katastra stara mera na metrično mero predeluje; ti protokoli bodo po dovršeni novi vcenitvi čisto za nič. Za to prerajtbo se je v treh letih veliko tisoč goldindinarjev potrosilo brez vse koristi, in se še zmirom trosijo, ker delo še ni dognano. No, tū, tū bila bi varčnost na pravem mestu, ne pa pri izvrševanju vcenitve.

Konečno naj omenimo še to, da so pri izvrševanju vcenitve za stalni kataster ob času absolutne vlade poljedelce dotični župan in pa zaupni možje iz soseske z določilnim glasom zastopali; se li nam konstitucionalizem bode skazal slabejše, in pri vcenitvi nam naših izvoljenih cenilcev ne bode pustil?!

Najbolje pa najhitreje bi se bil gruntni davek vrnal, če bi se bil stalni kataster revidiral, se ve da s sodelovanjem županov in zaupnih mož in dotične soseske. Možje iz vsake soseske poznajo dobro svoja zemljišča, pa tudi sosednih sosesk. Soseska bi se lože soseski primerjala, kakor pa sedaj, ko je v enem cenilnem oddelku po 20, 40 in se več občin; poprej je bila vsaka soseska za-se cenilen oddelek in je imela svojo vrstilno tarifo. In še sedaj, če se tudi vse delo, kar ga je že na novi način dovršenega, popusti, bi se stari kataster poprej revidiral, kakor bo pa nova vcenitev dognana, se ve da le s pogojem, ako vsaka soseska sama delo pod vladnim vodstvom v roke vzame.

To se nam je treba zdela omeniti z nujno željo, da se na dotičnem mestu vse dobro in vestno prevdari, predno se kaj novega določi, da ne bode novo slabeje memo starega. Zato še enkrat: „videant consules“, da se krivica ne zgodi kmetijstvu in ne trosijo novci nemarno!

Slovensko slovstvo.

* Prvi splošni shod Avstrijskih katoličanov in njegove resolucije (sklepi) in važniši govori (s potrebnimi razjasnili) na Dunaji meseca maja 1877. Poslovenil in spisal dr. Lavoslav Gregorec, vrednik „Slov. Gosp.“ in podpredsednik kat.-polit. društva v Mariboru.

Preteklo je ravnokar leto in dan, kar je bil véliki zbor katoličanov na Dunaji, v katerem so se zbrali odlični možje iz mnogih dežel in katerega so se po izjavah svojih časnikov zeló bali brezverci. „Novice“ so ob svojem času govorile o tem zboru, katerega sklepe in govore velečastiti gosp. dr. Gregorec v gladki slovenščini priobčuje v tej knjižici, ki jo toplo priporočamo našemu narodu.

Med drugimi predmeti obravnavalo se je v tem zboru s posebno iskrenostjo in temeljitostjo sedanje

brezversko šolstvo,

o kateri je nekdanji minister nauka in bogočastja grof Leon Thun tehtne besede govoril. Ne moremo si kaj, da nekoliko bi tega govora ne podali bralcem „Novic“ v pokušnjo, da sami sodijo veliko vrednost dr. Gregorčeve knjižice.

„Kako pa pridemo mi v katoliških deželah Avstrije — je med drugim rekel — do vredbe takih šol? Ako ljudje imenovanega duha hočejo iz svojega napraviti take šole za svoje otroke, je to umevno. A ne takisto so take šole pri nas nastale. Pri nas so prišle sè splošnimi vredbami; postava jih je vpeljala. Postava je na en hip vse naše katoliške šole spreobrnila v brezverske.

Kako se je to zgodilo? Z državnim šolskim monopolom (samoprodajo). Kako pa se je začel državni šolski monopol? Začetek tega v nekaki meri lahko iščemo pri luteranstvu; to je namreč naredilo deželnega kneza za najvišega škofa (summus episcopus) in po pravilu, da šola spada k cerkvi, je tudi on postal gospodar v šoli, ali namesto njega njegovi uradniki. Vendar se še celó v protestantovskih šolah ta misel ni precej popolnoma razvila, še tam so verske šole ostale dolgo časa pod nadzorstvom cerkvenih oblastnij. Popolnoma jasno je bilo postavljeno pravilo državnega šolskega monopola še le ob času Francoske prekucije, takrat namreč, ko je najhuje divjala. Tistega časa leta 1793. je bilo, ko je eden poslancev v zbornici (konventu) rekel: „Otroci obojega spola naj se na državne stroške skupaj izrežajo pod sveto postavo enakosti“ in Robespierre je to misel sprejel in terjal, da odgoja v prihodnje nima več biti prosta. Danton jo je sprejel in naravnost rekel: „Otroci slišijo najprej ljudovladi in potem še le starišem.“ In na podlagi teh spodbudljejev je bil sestavljen osnutek postave tega zadržaja: „kdor odteguje svoje otroke javnemu poduku, temu naj se za ta čas vzamejo državljanske pravice“. Državni monopol ravnokar razglašen je bil v najtesnejši zvezi z najbolj surovim bogotajstvom, razglašen je bil v tistem času, ko je boginja pameti imela svoj slavnostni spreved po ulicah Pariškega mesta. Imenovani osnutek ni bil sprejet v postavo. Železna roka Napoleonova ga je prehitela in zatrla bogotajno revolucijo. On je hodil svojo pot, in leta in leta je zdihovala Evropa, zdihovala so ljudstva v nji; tisti, ki so se leta 1793. prestrašili nad gospodarstvom v Franciji, so tega pozabili zaradi prigodkov, ki so se za njim vršili. A prekucija je po krtovo rila pod zemljo in naredila pota do vseh ljudstev. Vsi ljudje, ki so več ali manj zagazili v materijelno posvetnost in zaradi tega prišli ob vero, ki je edina pravo ravnilo v življenji, so se zoreli za take misli, ki so izvirale iz francoske revolucije, in ki so, prvokrat prikazavši se, svet tako prestrašile. In tako tedaj pride, da je prišla med ljudstvo misel državnega šolskega monopola; te misli ni vsililo razjarjeno ljudstvo v ljutem boji, ampak prišla je v dostojnejši obliki, na videz v obliki pravnih postav. Tako smo tudi mi prišli do tega.

Pri nas državna šola ni postala vsled zapletenih praktičnih razmer, kakor v Ameriki ali na Angleškem;

i kaj še! ne zaradi tega, da ni bilo mogoče ustanoviti verskih šol zaradi dejanskih razmer, ampak zgolj iz učenostnih razlogov. Najprej so rekli: „vednost je prosta“, a za tem: „državne službe so pristopne vsem brez razločka vere“; na to pa je prišel izrek: „šola je državna naprava“, tedaj so vsi učitelji državni uradniki, tedaj so tudi vse učiteljske službe pristopne prosilcem, ne gledé na njih veroizpovedanje. Ako se danes pritožimo o zlu, ki izhaja iz tega, odgovarjajo nam pa s paragrafi te postave. Razlogov nihče ne ometuje, marveč — postave se ne sme nihče dotakniti. A, gospôda moja, katera postava je nedotakljiva? Le ena je, to je Božja postava, vse človeške postave so preuredljive (wandelbar) in zlasti v ustavnih državah je prvotna misel, da so vse postave preuredljive. In bile bi že preurejene, ko bi ne bilo mnogo ljudi, ki niso iz hudojne volje, marveč iz zaslepljenosti nezmožni spregledati, kam nas stvar pelje. Le eden ni preslepljen pri vseh zmotnjavah sedanjega časa, in to je naš sveti oče, papež Pij IX. Tedaj je precej tačas, ko so se začele pri nas te obžalovane postave, govoril o tem; obsega tega govora ne bomo pozabili, dasiravno teh besed ne navajamo.

Pri nas je pa vsled tega, kakor sem rekel, namreč vsled državnega šolskega monopola in brezverskega šolskega sistema, splošno in redno nastopilo stanje, ki je bil vpeljan s pomočjo državnega šolskega monopola, splošno in redno nastopilo stanje, ki ga vsi gledamo z globoko žalostjo, posebno zaradi tega, ker smo nasproti njemu vsi, kakor da bi bili ohromeli. Ker je vsa administracija pri šoli postala birokratični državni stroj, prihaja iz tega, da je z ozirom na šolsko posamezno delavnost oslabilen vpliv tistih, ki stvari vidijo z lastnimi očmi, in ki bi bili pred vsem poklicani, gledati na to, da šola stori svojo dolžnost.

Precej razširjen liberalen list Dunajski je nedavno o našem shodu zapisal besede: „katoličani so pač čudni ljudje, obhajajo splošen shod sedaj, ko je naše liberalno postavodajalstvo v cerkvenih zadevah nekoliko obtičalo; bržčas jim je to papež ukazal“. To ni resnično. Sv. oče Pij IX. niso ukazali našega shoda, pač so pa odobrili, pohvalili in blagoslovili namero tistih Dunajskih gospodov, ki so shod poklicati sklenili. Isti list očita nam katoličanom dalje, da kalimo javni mir. Pravi: „mi liberalci smo prenehali z nadaljevanjem liberalnih cerkvenih postav, mirujte torej, čemu dražite ljudi?“ Čudno, liberalci so nam pograbili vse katoliške šole ter jih spremenili v šole, o katerih sedaj večletna skušnja jasno dokazuje, da se mora naša mladina v njih, če tudi po malem, vendar gotovo razkristijaniti; in če se sedaj temu po dolžnosti upiramo, nam še smelo ugovarjajo rokoč: „čemu kalite mir?“ No, kosmati volk je tudi nekokrat grajal ovco, ki je precej niže od njega vodo iz potoka pila, ter se njej zarezal: zakaj mi vodo kališ? Sicer pa bodi liberalcem, naj posnemajo volka, nas katoličane ni nikakor volja posnemati ovco, nečemo se dati od liberalcev raztrgati in požreti. Katoličani se zavedamo svojih pravic, kedar se pripravljamo na obrambo; žalibog, da smo s tem le predolgo odlagali. Vkljub temu nas pa navdaja trdno prepričanje, da bo tudi brezverskemu, posilnemu šolstvu ob svojem času odklenkalo. Kakor je hvalisanemu gospodarstvenemu razcvetu sledil strašanski polom (krach), tako stoji sedanjemu šolstvu celó blizo za petami — šolski polom ali „Schulkrach“. Šolski polom je neizogiben (burno priznavanje in dobro-klici). Točno zato, ker liberalci že sami čutijo propad svojega šolstva, črnijo nas zveste katoličane kot rovarje in nepokojneže, kedar se poganjamo za svoje pravice ter hočemo izpolniti svojo dolžnost in zabraniti, da ne propadejo slednje

moralične podpore javnega reda in cesarskega prestola. Če nam še kmetске ljudi potegnejo za novošegnim verskim dvomivanjem in omahovanjem, če še ti zgubijo vero v Boga, tedaj bodo trdno zaupanje in vero zgubili še v marsikaj drugega. Stotine let staroavstrijsko domoljubje na kmetih se bo porušilo in tedaj gorjé za Avstrijo! (Tako je, res je!) Šolski polom ne bo izostal, toda pospešilo ga bo ali odložilo edino le obnašanje katoliškega prebivalstva samega“.

Iz malega tega vidijo naši bralci, kako zanimiva, kako pa tudi koristna je ta knjižica, katera na 6 drobnih polah odkriva največe rane sedanjega socialnega življenja: slabo časnikarstvo, odrtijo, težave kmečkega stanú v liberalni dôbi itd. itd. Naj bi našla pot v vsako slovensko hišo!

Blaznice (norišnice),

kakoršne morajo biti, in kaj je njih namen.

Spisal dr. Karol Bleiweis, primarij deželne blaznice Kranjske.

(Konec.)

Kaj pa da naj dela bolnik v blaznici, se ne ravná samo po njegovem stanu in prejšnjem njegovem opravilstvu, ampak tudi po njegovem sedanjem duševnem stanu. Razen mnogovrstnega dela v hiši, na vrtu in polji, se porabijo bolniki pri rokodelstvih in mehaničnih delih, izobraženi kot pisarji itd. Ni ne treba, da se rokodellec v blaznici pečá s svojim rokodelstvom; opravila na vrtu in polji so za-nj dostikrat bolj ugodna. Kaj in koliko naj dela bolnik, določuje tedaj zdravnik.

Treba je v blaznici tudi odpočitka in razveseljevanja. Včasih večja prijetna družba, boljša jed in pijača, ples, zabava na kegljišči ali s kvartami, kramljanje pri kozarcu pive ali kave, sprehajanje na vrtu ali daljši izleti, to so razveseljevanja, ki se morajo bolnikom dovoliti, čeravno blaznica zaradi njih potrosi nekaj več. Tudi je treba, skrbeti za primerna berila, za duševna dela, katera blaznega ne vtudijo; veselje do petja ali kake druge zabave naj se po moči goji.

Tudi v naši blaznici skrbimo za to, da se zabavajo blazni primerno svojemu stanu in bolni osobnosti. Omenim tukaj le, da sem v minulem predpustnem času večkrat osnoval plesalne veselice, pri katerih so se sešli možki in ženske; plesali so z največo ognjenostjo, a se zmirom izgledno obnašali. Take veselice niso brez dobrega vspeha; marsikaka besna pomirila se je pri plesu in ostala tudi pozneje več časa mirna in krotka; melanholični možki in ženske začeli so se razvedrovati tako, da pri marsikaterem bil je to začetek boljšega dušnega stanja.

Nikakor pa se ne sme pozabiti na to, da mora blaznica zadovoljiti tudi bolnike v verském obziru. Skupne službe Božje, prejemanje sv. sakramentov, pogovori z duhovnom o težki telesni bolezni se tudi blaznim ne smejo kratiti. Se ve, da tudi o tem treba se je ozirati na duševni stan bolnikov in na osobnost njihovo. Zdravnik ne sme dopuščati, da bi si bolnik po svojem boleštnem nagibu brez mere belil glavo z verskimi stvarmi, v svoji otožnosti noč in dan le pokoro delati hotel ali da bi se v bolni prenapetnosti neizmerno gibal v verskih domišljajah, pa kratko rečeno, treba je ovirati, da ne postane vera in duhovnik igrača bolnim možganom. Da bi kdo mogel znoreti iz pretirane pobožnosti, to misliti je nespametno (žalibog! da ima ljudstvo še zmirom take predsodke), a tudi se ne sme pričakovati, da bi v takih slučajih pogovori z duhovnikom imeli dober vspeh za bolezen. Tukaj veljá popolnem ono, kar sem že omenil, o potrebi duševne zmernosti.

Ako se vsi pomočki, zdravstveni in nezdravstveni (primerna delavnost, potrebni odpočitek, razveseljevanja in po osebnostih odmerjeni razgovori z duhovniki) rabijo v pravem času in premišljeno, po tem se dostikrat posreči, da se bolniki zopet ozdravijo, a tudi oni, ki ne postanejo popolnem čistega uma, se tako zboljšajo, da morejo bivati zunaj blaznice, si kaj prislužiti in živeti pri svojih kot koristni družniki človeške družbe.

Ostane jih pa vendar še mnogo, ki morajo za zmirom bivati v blaznici. Tem nesrečnežem, ki so duševno popolnem onemogli, mora blaznica priskrbeti človeku primerno bivanje in jih tako obvarovati še hujšega duševnega propada; ozirati se je tedaj treba previdno na njihove telesne slabosti, za katere morajo imeti do zadnjega dihljeja primerno in dostojno postrežbo. Tako ravnanje je dolžnost humanitete in nalog blaznice. To se mora pri takih bolnikih ravno tako vestno in popolno zgoditi, kakor pri ozdravljivih, pri katerih je zdravnikova naloga veliko bolj dobrodejna in truda bolj vredna. Ker pa smo prepričani, da imamo v blaznici le z bolniki opraviti, in da je najvišja stopinja duševne onemoglosti tudi le znamenje bolezni, zato moramo tudi o duševno najbolj propadlem bolniku vedeti, da imamo človeka pred sabo, in ž njim, ki je, kakor vsak nas, Božja stvar, ravnati priljudno in človeško.

Naj omenim tukaj še to, kako naj občinstvo ravná z zblaznelimi, ako jih hoče odpeljati v blaznico. Nikdar naj bi se blazni z goljufijo ali zvijačo ne skušali spraviti v blaznico, kajti to napravi slab vtisek na bolnega, in zeló zadržuje ozdravljevanje. Evo tak slučaj! Gosp. K., paraličen bolnik, bil je po svojih spremljevalcih z zvijačo pripeljan v blaznico, češ, da popotujejo zaradi neke trgovine v Ljubljano. Gosp. K. imel se je za popolnoma zdravega in torej nikdar ne bi bil privolil preseliti se v kako blaznico. Njegovi spremljevalci, zapustivši ga, odidejo. Kmalu potem, ko si je ogledal prostor laži-hotêla, začne strašno divjati. Ni mi ostalo drugega, nego to, da mu povem resnico. Zdajci pa začne kričati, grozno psovati goljufivce, in tako divjati, da sem ga moral osamotiti. Po zeló razburjeni noči skuša drugi dan pobegniti; ker pa se mu to ne posreči, noče se celó nobene jedi dotakniti, čeravno je bil poprej pri izvrstnem apetitu. Potem se ga loti halucinatoričen delirij z domišljijo velečasti. Kmalu vendar postane bolj miren, a nikdar ni pozabil zvijače svoje rodovine, po kateri je bil v blaznico pripeljan. — Takih slučajev se ne manjka. Ker pa napravite laž in zvijača zmirom slab vtisek na človeka, ki je na duhu bolan, toraj naj se žlahta in tudi hišni zdravniki izogibljejo tacega postopanja. Ni treba, da se bolniku pové, da ima priti v blaznico; zadostuje, če se mu reče, da potuje k zdravniku, v čegar hiši bode našel še več enako bolnih, — tû se bode za nj primerno skrbelo, — dotični zdravnik je poseben izvedenec o takih boleznih, — njegovim vredbam o stanovanji, živežu in zdravilih se vé da se bo treba podvreči itd. Če tuji se takemu prigovarjanju bolnik še zoperstavlja, vsaj ne bo mogel nikomur očitati, da je bil ogoljufan. Le nekoliko energije je treba in blazni se bo po poti kmalu pomiril. Vsakako se bolnik, ki ni po sili bil pripeljan v blaznico, poprej pomiri, kakor tak, ki je bil po zvijači v njo vrinjen.

Naj konečno še povem, kako naj ravnajo ljudje zunaj blaznice s takimi, ki so ravnokar zblazneli (znoreli).

Taki naj se iz dveh ozirov, kakor hitro je mogoče, izročijo v norišnico: prvič zato, ker se v njej hitreje boljša bolni um, — drugič je pa to tudi na